

КВАЛІМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СЛОВЕСНИКА

У статті на основі моделі вчителя літератури визначаються критерії рівня розвитку художньо-творчих здібностей студентів-філологів. Запропоновано рівні креативності майбутнього освітянина. Описано показники розвиненості творчих ознак студентів-словесників.

Ключові слова: творчість педагога, педагогічна креативність, критерії визначення ступеня сформованості художньо-творчих здібностей, показники ступеня розвитку креативності.

Творчість є комплексним багатовекторним явищем, яке виступає предметом вивчення багатьох наук – філософії, фізіології, психології, педагогіки, літературознавства і т. і. Кожна з них досліджує креативність, ґрунтуючись на своїх наукових інтересах.

У педагогіці процес творчості є основоположним, насамперед, як визначний під час передачі учням знань і навичок учителем та синтезування умов, за яких навчання буде проходити найбільш ефективно. Педагог за специфікою своєї діяльності повинен має бути творчою людиною сам та формувати творчі якості у школярів. Питання місця творчості у професійній діяльності педагога досліджуються в працях Г. Альтшуллера, О. Куце-вол, В. Лісовської, З. Левчука, Л. Лузіної, О. Матюшкіна, П. Просецького, В. Рибалка, В. Сластьоніна та ін.

Видатний педагог В.Сухомлинський підкреслював, що суттю діяльності вчителя – є творчість, а не регулярне насичення дітей знаннями. Він відмічав, що справжній наставник без пошуку та втілення нових форм передачі інформації не існує. І тільки творчий педагог може формувати творчі здібності у дітей [1].

Фахова діяльність учителя в сучасній педагогічній думці розглядається як результат і процес творення. Наприклад, у монографії "Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури" Ольга Куцевол відмічає: "Чимало вчених сходяться на думці, що основним показником педагогічних здібностей є педагогічна креативність – здатність учителя до творчого виконання своїх професійних обов'язків" [2].

Сучасні вимоги до організації вивчення літератури в середній школі передбачають: "розуміння школярами літератури як мистецтва слова і як складової духовної культури людства; формування в учнів творчих здібностей, уяви, самостійного мислення; розвиток естетичних емоцій та почуттів, зв'язного мовлення, уміння аргументовано, розлого й образно висловлювати свої думки, судження, оцінки"[3]. Звернемо увагу, що в наш час існує протиріччя між теоретичними надбаннями в дослідженнях процесу розвитку творчих якостей студентів-словесників і реальним станом підготовки вчителів, і зокрема філологів, у педагогічних вишах. Наведене визначає актуальність нашого дослідження.

Під час теоретичного обґрунтування шляхів удосконалення формування творчих здібностей майбутніх учителів літератури постає необхідність визначення рівня розвитку креативних якостей студентів.

Метою статті є розробка системи числових оцінок якісного стану ступеня сформованості художньо-творчих ознак майбутніх філологів.

Для цього було:

- побудовано модель педагога-словесника;
- визначено критерії для розрахунку ступеня сформованості художньо-творчих здібностей;
- описано задовільний рівень розвитку креативних якостей;
- розроблено комплекс показників ступеня розвитку художньо-творчих здібностей.

Для побудови моделі вчителя літератури було необхідно:

1. Звести якості педагога-словесника до експертного опитувальника, сформованого у відповідності до загальнонаукових вимог проведення цієї процедури.

2. Здійснити експертне опитування в різних регіонах країни.
3. Провести математичну обробку результатів опитування.
4. Побудувати модель креативних якостей освітянина-філолога.
5. Визначити найбільш вагомні ознаки вчителя літератури.

Експертний метод або метод компетентних суддів є одним зі шляхів отримання характеристик педагогічного явища та інформації для формулювання ґрунтовних висновків, спрямованих на розв'язання методичних завдань та проблем.

С. Гончаренко у своєму посібнику вказує: "Суть експертних методів полягає в проведенні експертами (висококваліфікованими, досвідченими фахівцями в даній галузі) аналізу проблеми з якісною або кількісною оцінкою суджень і формальною обробкою результатів індивідуальних думок" [4].

Як правило, послідовність дослідження шляхом експертного опитування така:

- з'ясування цілі опитування;
- вибір процедури експертної оцінки;
- складання опитувальника;
- визначення особистостей експертів;
- обробка отриманих оцінок;
- аналіз результатів опитування.

Експертне оцінювання проводилося з ціллю рейтингового ранжування якостей учителя літератури, які потрібні

педагогу для виконання функціональних обов'язків на творчій основі. У подальшому необхідно було відокремити ознаки, які характеризуються найвищими коефіцієнтами вагомості.

Для проведення процедури компетентного оцінювання складено аркуш експерта. У вступі до документу наводяться докладні інструкції щодо порядку оцінки.

Вірогідність та точність результатів експертного опитування залежить, у першу чергу, від компетенції незалежних суддів. Основними вимогами до експертів є такі:

- професійна компетентність;
- творча спрямованість особистості;
- об'єктивність у судженнях;
- твердість у відстоюванні власної думки;
- конкретність та системність мислення;
- схильність до інновацій.

Важливим є ступень відповідальності, чесності та неформальності експерта.

Визначення кількості експертів – також суттєвий елемент процедури опитування. Безумовно, точність кінцевого результату зростає зі збільшенням кількості компетентних суддів. С.Гончаренко вважає, що зазвичай у педагогічних дослідженнях достатньо 15-20 експертів. Але аналіз загальноприйнятих методів математичної статистики свідчить, що потрібна кількість експертів необхідно визначати з використанням формули (1):

$$N = \frac{t^2 \beta^2}{\Delta S^2} \quad (1),$$

де - N - кількість експертів,

t - коефіцієнт Стюдента;

β - імовірність оцінки;

ΔS - гранично припустима помилка.

Розрахунки свідчать, що за достатньо високих показниках припустимої помилки та ймовірності, кількість експертів складає 43 особи.

Під час опитування нами залучено 47 експертів з Міжнародного гуманітарного університету (Одеса), Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (Одеса), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (Одеса), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця), Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника (Івано-Франківськ), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (Чернігів), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди (Харків), що дозволяє стверджувати про вірогідність отриманої інформації.

Результати опитування було зведено до єдиної бази, яку узагальнено та систематизовано для досягнення мети дослідження.

Під час обробки інформаційного масиву застосовувались методи математичної статистики:

- 1) ранжування оцінок незалежних суддів за всіма елементами моделі;
- 2) проведення перевірки на різко вирізняємі значення оцінок експертів;
- 3) розрахунок значень середніх оцінок якостей учителя – середньої арифметичної, моди, медіани;
- 4) розрахунок значень показників варіації – дисперсії та середнього квадратичного відхилення;
- 5) визначення коефіцієнта рангової кореляції Спірмена для встановлення ступеня взаємозалежності якостей учителя;
- 6) перевірка результатів на відтворюваність з використанням критерію Стюдента;
- 7) перевірка отриманих оцінок на основі коефіцієнта конкордації на узгодженість;
- 8) визначення однорідності результатів з використанням F - критерію Р.Фішера.

Проведені розрахунки й аналіз їх результатів свідчать про однорідність отриманої інформації, кореляційний зв'язок між елементами моделі та узгодженість думок експертів.

Це дає право на розрахунок коефіцієнтів вагомості ознак педагога-філолога та зведення їх до моделі спеціаліста.

Отримана модель є графоописовою і містить як якісні, так і функціональні характеристики вчителя. Кожній ознаці філолога надається відповідний ранг за даними математико-статистичної обробки результатів експертного опитування. Визначені ознаки з їх коефіцієнтами вагомості, за суттю, є системою характеристик учителя літератури, необхідні йому для успішного виконання своїх професійних функцій.

Реєстр якостей учителя літератури з коефіцієнтами вагомостей, зведених до формалізованого вигляду, є моделлю спеціаліста, педагога – словесника.

Порівняння цифрових значень якостей учителя літератури дозволило відокремити найбільш важливі ознаки творчого педагога-філолога:

1. Гнучкість мислення.
2. Доброзичливість.
3. Відповідальність.
4. Любов до дітей.
5. Почуття краси слова.
6. Здатність до аналізу та синтезу.
7. Здатність до духовного зростання та розвитку
8. Здатність до узагальнення (Рис.1).

Рис 1. Критерії ступеня сформованості художньої творчості студента

Вибір саме цих якостей – результат опитування кваліфікованих експертів, кількісний і якісний склад яких відповідає вимогам педагогічних досліджень. Взаємоперевірка отриманих числових значень за багатьма математично-статистичними характеристиками дозволяє стверджувати про вірогідність і надійність результатів. Саме цифрове вираження ступеня значимості ознак фахівця-філолога є кваліметричним підходом до визначення рівня сформованості художньо-педагогічних характеристик словесника.

Наведене дає можливість всім означених якостей учителя літератури вважати критеріями ступеня розвитку художньо-творчих ознак майбутніх освітян – студентів філологічних факультетів педагогічних вузів.

Отже, арифметична сума числових значень розвиненості креативних характеристик особистості фахівця – є інтегрованим показником рівня сформованості навичок художньо – творчого мислення майбутніх учителів літератури в цілому.

Інші якості – складові моделі спеціаліста теж мають певну "вагу", але їх вплив на креативні здібності педагога значно менший ніж вибраних нами в якості критеріїв. Для усунення ускладнення дослідження було вирішено знехтувати ними.

З метою точного вимірювання ступеня розвинутості художньо-творчих здібностей студентів-філологів необхідно сформулювати відповідні показники та рівні.

На основі визначених критеріїв відокремлено чотири рівні розвитку художньо-творчого мислення майбутніх учителів літератури:

- високий;
- задовільний;
- алгоритмічний;
- початковий.

Спираючись на аналіз науково-методичної літератури, результати багаточисельних інтерв'ю з досвідченими вчителями сформульовано показники задовільного рівня розвитку креативності майбутніх словесників:

- достатньо розвинута здатність спиратися на власний досвід;
- добре виражена реакція на нові умови;
- уміння досліджувати явища зі зміною обставин;
- неординарність мислення;
- добре розвинута комунікативність;
- здатність до співчуття;

- толерантність до іншого образу життя;
- доброзичливість до оточуючих;
- спроможність самостійно приймати рішення;
- готовність піти на ризик;
- достатній рівень самокритичності;
- готовність признати вину за невдалі дії;
- задоволення від спілкуванні з дітьми;
- потреба в турботі про молодших;
- достатнє розуміння дитячої логіки;
- сприйняття дитини як особистості;
- уміння побудувати довірчі відносини з молодшими;
- уміння поєднувати піклування та вимогливість до дитини;
- уміння вчитуватися в текст;
- почуття співпереживання звучанню слова;
- здатність відчувати смисл слова;
- добрий рівень умінь підбору слів;
- навички поєднувати елементи об'єкта в єдине ціле;
- частий прояв духовного пошуку;
- розвинуте прагнення до самовдосконалення;
- нерідкі думки про сенс власного існування;
- добрі навички визначати суттєві ознаки предметів та явищ;
- розвинуте почуття уяви.

За допомогою означених показників, використовуючи тести, анкети, бесіди та інші засоби вимірювання можливо досить точно визначати рівні розвитку художньо-творчих якостей студентів-філологів.

Таким чином, на основі побудованої моделі педагога-словесника визначено критерії рівня сформованості художньо-творчих здібностей студентів, рівні та показники розвинутості креативних якостей словесників, які в числовому вираженні описують стан процесу становлення художньо-творчих здібностей студентів-філологів, тобто є кваліметричними характеристиками.

Подальшого дослідження потребує визначення педагогічних умов, які сприятимуть підвищенню креативності майбутнього вчителя словесника.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Сухомлинський В.О.* Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори у 5-ти т. – Т. 3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 252.
2. *Куцевол О.М.* Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури. /О.М. Куцевол. – Вінниця: Глобус-Прес, 2006. – 348 с.
3. Наказ МОН України від 26.01.2011 №58 "Про затвердження Концепції літературної освіти" // Міністерство освіти і науки, молоді та спорту, 2010.
4. *Гончаренко С.У.* Педагогічні дослідження: Методичні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К., 2008. – 278 с.

Подано до редакції 25.02.11
